

JOSEP GIFREU

Com narrar la Xoà?

L'estrena absoluta a Barcelona de la nova pel·lícula de Claude Lanzmann sobre l'Holocaust, titulada *Sobibor, 14 d'octubre de 1943, 4 de la tarda*, i l'estrena anterior de la seva ja clàssica *Shoah*, no pot, no hauria, de deixar indiferent ningú que s'interessi per la dignitat de la memòria. Els dos films es van estrenar a l'auditori de l'Institut Francès de Barcelona el 8 i el 10 d'abril (primera part) i el 9 (segona part), respectivament. Fa indignar que no s'hagin pogut estrenar en sales comercials, amb la promoció adequada i amb suficients dies d'exhibició perquè poguessin ser visionats pel públic interessat. La vergonya és absoluta en el cas de *Shoah*, estrenada a França el 1985, i encara desconeguda aquí, disset anys després!

Però, com que no hi ha nit sense dia, la bona nova d'una altra "estrena" arribà poc abans de Sant Jordi amb la publicació d'una obra en català (i francès) sobre el film de Lanzmann. Es tracta de la tesi doctoral de Carles Torner, ara publicada amb el títol de '*Shoah*'. *Una pedagogia de la memòria* (Barcelona, Proa, abril 2002). Confesso que vaig devorar gairebé literalment les seves tres-centes cinquanta pàgines. Resultat d'una investigació tenaç i apassionada, el llibre delata el desfici d'un escriptor que malda per inventar l'escriptura adient a l'objecte que explora. Llegir el llibre és un plaer continuat, a més d'un viatge vers el coneixement de l'objecte. Quin objecte? L'objecte investigat és un film de més de nou hores sobre l'extermini dels jueus d'Europa. El film de Lanzmann titulat amb un terme hebreu que significa destrucció, devastació, és a dir, *shoah* (catalanitzat com a "xoà" per Torner).

La nostra ignorància col·lectiva de l'obra de Lanzmann no afecta solament el buit de la nostra memòria d'espectadors, afecta especialment el dèficit de debat públic sobre la significació de l'extermini dels jueus d'Europa per Europa. Potser la cruel guerra de Palestina i la sinistra ombra de Sharon ajuden ara a igno-

rar o distorsionar aquest debat. La cantera de la guerra a Cisjordània genera una sobreproducció d'imatges i de missatges destinats a la banalització i abocats contra un espectador sense marge de reacció. L'obra del director francès busca exactament l'efecte contrari. Com? Deixarà de banda el vast camp de qüestions i confrontacions –filosòfiques, històriogràfiques, ideològiques, etc.– que l'obra de Lanzmann ha suscitat aquests anys. M'interessa aquí només plantejar una qüestió central en l'aportació fílmica i narrativa de *Shoah* i *Sobibor*. Aquesta: com es pot narrar l'inerrable? És a

**“Claude Lanzmann
idea una nova
forma narrativa
a través
del cinema.
És el que en diu
la ficció
de la realitat”**

dir, com un director o un narrador pot relatar l'extermini planificat i sistemàtic de sis milions de jueus europeus, només pel fet de ser-ho? Com es pot relatar una experiència que no té antecedents en la història i que no pot fer parlar els protagonistes? Com narrar i transcendir l'opacitat de l'experiència inefable de la mort? Com no trivialitzar i frivoltzar la visió de l'horror i del no-sentit?

L'opció de Claude Lanzmann no és la de l'historiador, ni la del documentalista convencional, ni la del cineasta de ficció, sinó la de l'artista que es proposa a si mateix alhora com a observador, narrador i participant. Lluny per exemple de solucions del tipus de Spielberg (*La llista de Schindler*), Lanzmann idea una

nova forma narrativa a través del cinema. És el que en diu la ficció de la realitat. Ho estudia minuciosament Carles Torner. El director francès comença per dedicar onze anys de la seva vida a la seva pròpia recerca. Impressiona 350 hores de pel·lícula. Que al final "reduïx" a nou i escaig i que estructura en dues parts. Objectiu personal: convertir-se en l'iniciador d'una cadena de transmissió, no pas de la "veritat" sobre l'extermini (que en tot cas pertoca als historiadors), sinó de la "fidelitat" d'uns testimonis que han "vist" l'extermini. El director s'autoadjudica la funció de metanarrador per poder donar la veu als narradors/actors: els principals són els supervivents dels camps; els secundaris són els executors nazis i els espectadors no jueus.

Entre l'un i els altres, sovint s'hi interposa una nova figura de la narració: són les intèrprets, que fan evident i productiu l'artifici de la traducció. Contra el que podria esperar l'espectador convencional, aquest llarguíssim metratge no inclou cap imatge o document relatiu a les imatges o documents d'arxiu dels camps. Tota la labor del muntatge reposa sobre els testimoniatges dels narradors/actors que recorden en present la seva visió de la màquina de la mort, acompanyats només de tràvelings i panoràmiques actuals sobre els llocs referits o els escenaris del testimoniatge. No hi ha pròpiament ni començament ni final, sinó una narració en espiral que evita qualsevol coherència o comprensió de la destrucció. Tot queda per fer, per interpretar, i sobretot per testimoniar. És la feina del nou testimoni, de l'espectador que ha acceptat el contracte proposat.

No espereu, amics lectors: reclameu la visió de *Shoah* i de *Sobibir* i llegiu el poema de Carles Torner en forma de tesi doctoral.

*Catedràtic de Teoria
de la Comunicació,
Universitat Pompeu Fabra*